

tewnik odbiega od klasyki przeznaczonej dla dorosłych, a wykazuje duży stopień pokrewieństwa z innymi modlitewnikami adresowanymi do dzieci” (s. 306).

Nieobecność wyrazu *kompatura* w naukowej literaturze historycznojęzykowej zauważa Bogdan Walczak w tekście zamykającym tom jubileuszowy – *O pewnym zapomnianym latynizmie (kompatura)*. Autor przywołuje historię tego zapożyczenia w polszczyźnie, jego odnotowania w źródłach leksykograficznych i wyrazy etymologicznie spokrewnione z *kompatura*.

Podjęta przez autorów problematyka nie tylko koresponduje z zainteresowaniami naukowymi Jubilatki, ale też stanowi godne uwagi nawiązanie do kolejnego, XI już, tomu *Studiów Językoznawczych*.

Ksenia Małgorzata Olkowska

Vera Mitrinović, *Południe-Północ. Serbsko-polskie paralele językowe*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2012, ss. 359.

Autorka zamieściła w książce 20 artykułów w trzech działach tematycznych: I. *Z problematyki przyimkowo-przedrostkowej* (On an apparent correspondence: adjectives of the type *przepiękny*, *przesławny* in Polish and their counterparts in Serbo-Croatian, s. 17–26; Polski prefiks czasownikowy *pre-* a serbskie/chorwackie *pre-* i *pro-* (Próba konfrontacji), s. 27–40; Функционирование глаголов движения с приставками *до-* и *при-* в русском языке в сопоставлении с эквивалентными и приставочными глаголами в польском и сербо-хорватском языках, s. 41–54; K slovensko-severnoslovanskim jezikovnim vzporednicam, stikom in zvezam (razvrstitev predpon *do-* in *pri-* ob glagolih premikanja), s. 55–80; O polisemii przyimków w świetle konfrontacji polsko-serbskiej (polski przyimek *przez* i serbskie *preko* i *kroz*), s. 81–129); II. *Wokół serbsko-polskich rozbieżności w realizacji struktur gramatycznych* (Fonctionnement de l’aspect dans les verbes d’emprunt en polonais et en serbo-croate, s. 133–145; The Pluperfect (Serbo-Croatian and the North Slavonic parallels), s. 147–165; Uwagi o serbskich/chorwackich i polskich relatorach posesywnych *čiji/czyj* i *koji/który*, s. 167–176; Zaimki 3. osoby w funkcji anaforycznej w serbskim, polskim i rosyjskim tekście narracyjnym, s. 177–183; O nekim особеностима српског компаратива (у светлу ситуације у другим словенским језицима), s. 185–206; Najnowsze tendencje w zakresie akomodacji aspektowej internacjonalizmów czasownikowych w języku serbskim i polskim, s. 207–217); III. *Z pragmatyki form werbalnych jako środka budowy tekstu narracyjnego* (O итеративном кондиционалу у делима Иве Андрића – у оригиналу и польским, руским и енглеским преводима, s. 221–233; Неколико запажања о плусквм-перфекту као средству стилизације текста у *Сеобам* Милоша Црњанског (у оригиналу и польском преводу дела), s. 235–245; Neka zapažanja o srpskohrvatskom aoristu kao prevodnom ekvivalentu poljskog opšteg preterita u narativnom tekstu, s. 247–264; Еквиваленти општег претерита польског и руског језика у савременом српском наративном тексту (статус и функције простих претерита као пандана польских и руских облика прошлог времена у најновијим српским преводима), s. 265–281; Analiza tekstu narracyjnego jako zabieg glottodydaktyczny (na materiale incipitów serbskich i polskich utworów literackich), s. 283–293; Wariantywnie użycie form temporalnych czasownika jako chwyt stylistyczny w opowiadaniu Iva Andrića *Wakacje na południu*. Porównanie oryginału i przekładów polskiego i francuskiego, s. 295–310); IV. *Z problematyki nauczania języków słowiańskich* (O trudnościach studentów belgradzkich w przyswajaniu wymowy polskiej, s. 313–324; Конфронтативни приступ изучавању польског језика на веоградској полонистици – традиције и перспективе, s. 325–337; Serbsko-macedońskie interferencje językowe – widziane oczyma polonisty, s. 339–356).

W tym miejscu omówię tylko 8 artykułów, które uważam za szczególnie interesujące.

Celem artykułu *Polski prefiks czasownikowy pre- a serbskie/chorwackie pre- i pro- (Próba konfrontacji)* jest przedstawienie i porównanie prasłowiańskich kontynuantów przedrostków czasownikowych *per-* i *pro-* w języku polskim i serbskim/chorwackim. Zarówno pierwszy, jak i drugi przedrostek zachował się w języku serbskim/chorwackim: w formie zmienionej *pre-* i niezmienionej *pro-*. Natomiast w języku polskim przedrostkiem tym odpowiada jeden przedrostek *pre-*. Autorka omawia różnice znaczeniowe, które implikuje dany prefiks w języku polskim oraz serbsko-chorwackim. Porównanie znaczenia polskiego *pre-* i serbsko-chorwackich *pre-*, *pro-* dowiodło, że formalne zróżnicowanie przedrostków serbskich/chorwackich umożliwia im pełnienie większej liczby funkcji niż pełni polski jednolity przedrostek *pre-*.

Przedmiot artykułu *K slovensko-severnoslovanskim jezikovnim vzporednicam, stikom in zvežam (razvrstitev predpon do- in pri- ob. glagolih premikanja)* stanowi analiza dystrybucji prefiksów *do-* i *pri-* w grupie czasowników ruchu. Różnice w dystrybucji prefiksów *do-* i *pri-* na południu Słowiańszczyzny w stosunku do jej części północnej wynikają z absorpcji przez prefiks *do-* ogólnoadlatywnych znaczeń przedrostka *pri-*. Należy wspomnieć, że w języku słoweńskim zachowało się ogólnoadlatywne *pri-*. Cechę tę uznaje się za jedną z cech językowych, które świadczą o przejściowym statusie języka słoweńskiego między północną a południową słowiańszczyzną. W pracy ukazano także obecność – właściwej dla słoweńskiego – dystrybucji analizowanych przedrostków na obszarze zachodnich narzeczy serbskiego i chorwackiego – zwłaszcza w dialekcie kajkawskim, ale również w czakawskim (głównie w jego części północnej).

W artykule *Uwagi o serbskich/chorwackich i polskich relatorach posesywnych čiji/czyj i koji/kćori* omówiono kwestię różnicowania się dystrybucji relatorów posesywnych (inaczej mówiąc zaimków pytajno-względnych): polskich *czyj* i *kćori* oraz serbskich i chorwackich *čiji* i *koji*. W języku polskim najczęściej używany jest zaimek *który*. Natomiast relator posesywny *czyj* ma bardzo ograniczone użycie, sprowadzające się do stosowania go jako korelatu zapowiednika zaimkowego, tworzącego z *czyj* trwały układ syntaktyczny. Odmienną sytuację mamy w języku serbskim/chorwackim, zwłaszcza w serbskim, gdzie podstawową formą zaimka pytajno-względnego jest relator *čiji*. Relator ten nie tylko stał się odpowiednikiem genetywnego *koji*, ale także w dużym stopniu wyparł go. Różnice istniejące w zakresie funkcjonowania relatorów posesywnych w języku polskim oraz serbskim/chorwackim wynikają między innymi z odmiennych restrykcji semantycznych. W rezultacie gramatyczna niejednorodność porównywanych relatorów wpływa na mechanizm ich syntaktycznej akomodacji w konstrukcjach zdaniowych. Nieemożliwość ich wymiennego stosowania utrudnia przekład tekstów oraz wyszukiwanie ekwiwalencji.

Głównym celem artykułu *Najnowsze tendencje w zakresie akomodacji aspektowej internacjonalizmów czasownikowych w języku serbskim i polskim* jest ukazanie i przeanalizowanie różnic w języku serbskim i polskim, jakie powstają w procesie aspektowej adaptacji internacjonalizmów czasownikowych. Zapożyczenie obcego czasownika do języka słowiańskiego wymaga odpowiedniego procesu adaptacyjnego, przede wszystkim zastosowania odpowiedniego przyrostka czasownikowego. W języku polskim takim przyrostkiem jest *-owa-*, a w serbskim *-isa-*, *-ira-*, i *-ova-*, gdzie różnice sufiksów nie mają wpływu na aspekt czasownika. Proces prefiksacji zapożyczeń czasownikowych w języku serbskim różni się od sytuacji w polszczyźnie, gdyż duża liczba internacjonalizmów czasownikowych nie przybiera prefiksu. Ostatnie lata pokazują, że w języku serbskim żywotny jest proces perfektywizacji czasowników, który wiąże się z uintensywnieniem prefiksacji.

Artykuł *Neka zapažanja o srpskohrvatskom aoristu kao prevodnom ekvivalentu poljskog opšteg preterita u narativnom tekstu* ukazuje wyniki analizy współzależności pomiędzy normą lingwistyczną a normą narracyjną na obszarze narracyjnego zastosowania form preterytalnych w dwóch językach słowiańskich: polskim i serbskim/chorwackim, które należą do różnych zespołów arealu słowiańskiego: południowego i północnego. Język polski bardzo wcześnie utracił zarówno formy aorystu, jak i imperfectum. Konsekwencją tego było ustabilizowanie się zróżnicowanego aspektowo praeteritum, które jest odpowiednikiem funkcjonalnym dawnego perfectum. W odróżnieniu od polskiego, w serbskim/chorwackim obserwujemy restrukturyzację systemu temporalnego, w szczególności na płaszczyźnie preterytalnej. Autorka rozpatruje kwestię „aorystycznego odczytania” form dokonanych praeteritum w oryginalnym tekście polskim i ich substytucjonowanie formami aorystu w przekładzie na język serbski/chorwacki. Podstawę materiału badawczego stanowiły krótkie formy prozatorskie polskich autorów: Tadeusza Borowskiego i Jerzego Andrzejewskiego. Przedstawione zagadnienie dotyczy również ważnego problemu glottodydaktycznego i translatorycznego.

Przedmiotem rozważań w artykule *Analiza tekstu narracyjnego jako zabieg glottodydaktyczny (na materiale incipitów serbskich i polskich utworów literackich)* jest funkcjonowanie preterytalnych form czasownika, występujących jako predykat początkowych zdań tekstu narracyjnego w języku serbskim i polskim. Jak wiadomo, różnice w zasobie czasów preterytalnych w wymienionych językach są znaczne. W języku serbskim zachowały się m.in. następujące czasy: perfectum, aoryst, plusquamperfectum oraz imperfectum. Język polski należy do języków o radykalnie zredukowanym systemie temporalnym, gdzie podstawowym czasem narracyjnym stało się praeteritum ogólne. Konsekwencją zarysowanego stanu rzeczy są trudności w tłumaczeniu tekstów serbskich na język polski.

W artykule *Wariantywne użycie form temporalnych czasownika jako chwyt stylistyczny w opowiadaniu Ivo Andrića Wakacje na południu. Porównanie oryginału i przekładu polskiego i francuskiego* autor omawia problem użycia form temporalnych czasownika zastosowanych jako chwyt stylistyczny. Podstawę analizy tworzy przekład polski i francuski. Analiza dyskursu objęła odniesienia między formą narracyjną a normą lingwistyczną. Istotnym zadaniem było zbadanie użycia form czasu przeszłego oraz niedokonanego czasu teraźniejszego –

jako sposobu na wykreowanie punktu odniesienia między dwoma kompozycyjnymi i koncepcyjnymi płaszczyznami w opowiadaniu. Zarówno w przekładzie polskim, jak i francuskim został zachowany – charakterystyczny dla analizowanego tekstu – dwugłos: językowy i koncepcyjny. Tłumaczom udało się zachować wartość stylistyczną tekstu.

Celem artykułu *O trudnościach studentów belgradzkich w przyswajaniu wymowy polskiej* jest ukazanie różnic między systemem fonologicznym i fonetycznym języka polskiego i języka serbskiego/chorwackiego, a także przedstawienie pewnych zjawisk wynikających z kontaktów tych języków. Chociaż zarówno język polski, jak i serbski/chorwacki należą do słowiańskiej grupy językowej, to ich systemy fonologiczne i fonetyczne różnią się od siebie dość znacznie. Powodem jest terytorialne oddalenie tych języków (północny i południowo-zachodni obszar słowiańskiego arealu językowego), a także odmiennosc rozwoju dialektów tych języków. Język polski jest „konsonantyczny”, natomiast serbski/chorwacki ma charakter „wokaliczny”. Różnice są również widoczne w liczbie fonemów, gdyż w polszczyźnie istnieje 35 fonemów spółgłoskowych i 7 samogłoskowych, a w serbskim/chorwackim stosunek ten wynosi 26:5. Szczególnie trudne dla użytkowników języka serbskiego/chorwackiego jest opanowanie polskich grup spółgłoskowych na początku i końcu wyrazu. Podczas gdy w języku polskim istnieją trój-, cztero-, pięciospółgłoskowe grupy w pozycji inicjalnej, to w języku serbskim/chorwackim takie grupy nie występują. Inne trudności wynikają też z faktu, że np. w języku serbskim i chorwackim występują spółgłoski dźwięczne w absolutnym wygłosie, co w polszczyźnie nie jest możliwe.

Książka V. Mitrinović zasługuje na wysoką ocenę, ponieważ znacznie wzbogaca wiedzę o strukturze gramatycznej kilku języków słowiańskich. Jest w slawistyce ważną publikacją zarówno z teoretycznego, jak i materialowego punktu widzenia. Omówiona praca powinna zainteresować badaczy synchronicznej gramatyki porównawczej języków słowiańskich, teoretyków języka i przekładu, glottodydaktyków.

Katarzyna Wojciechowska

Monika Grzelka, Agnieszka Kula, *Przytoczenie w przekazie medialnym*, Wydawnictwo Rys, Poznań 2012, ss. 290.

Książka Moniki Grzelki i Agnieszki Kuli powstała dzięki projektowi badawczemu pt. *Tekst w tekście. Przytoczenie we współczesnym przekazie medialnym*. Autorki zajmują się stylistyką i pragmatyką przekazów medialnych. M. Grzelka specjalizuje się głównie w badaniach dyskursu intelektualnego, A. Kulę zaś interesuje przede wszystkim zagadnienie redundancji tekstowej.

Treść książki oddają bardzo dobrze informacje zamieszczone na okładce:

„Cytaty stają się elementarnym składnikiem przekazu medialnego, niezależnie od typu medium, jego struktury, orientacji, celów i założeń. Cudze słowa funkcjonują jako mowa niezależna, zależna, pozornie zależna i pozornie niezależna, mowa znarratywizowana, modalizacja przytoczeniowa i wysepki tekstowe. Autorki prezentują sposoby ich wprowadzania do dziennikarskiej narracji za pomocą poręcznego terminu *didaskalia*, proponują typologię osób mówiących w tekstach informacyjnych, wskazują na gatunkotwórczą rolę przytoczenia”.

„Cudze słowa niczym dmuchawce rozsiewają się w przestrzeni medialnej. Jedne rozpraszają się, tracąc po drodze swój wydźwięk i moc. Inne spadają na grunty żyzne i kiełkują nowymi znaczeniami, zakwitając sensami przewidzianymi lub też całkiem nieoczekiwanymi. Ich płony znowu rozprzestrzeniają się, ziarenka zapuszczają korzenie, kwitną, by powtórzyć cały proces od początku”.

Praca składa się z *Wprowadzenia* (s. 7–16), siedmiu rozdziałów zasadniczych, *Zakończenia* (s. 269–273), *Noty redakcyjnej* (s. 275), obszernej *Bibliografii* (s. 277–290) – ponad 280 pozycji. Oto tytuły poszczególnych rozdziałów: 1. *Gramatyka przytoczenia* (s. 17–36); 2. *Pomiędzy tekstami* (s. 37–58); 3. *Przytoczenie i gatunki dziennikarskie* (s. 59–84); 4. *Przytoczenie w informacji* (s. 85–146); 5. *Implementacja przytoczenia. Didaskalia* (s. 147–222); 6. *Weryfikacja cytatu* (s. 223–257); 7. *O przytoczeniu statystycznie* (s. 259–267). W poszczególnych rozdziałach znajduje się po kilka podrozdziałów.

W krótkim omówieniu nie sposób oddać bogactwa treści publikacji. Z konieczności ograniczę się więc do kilku refleksji.

Autorki dobrze poznały świat mediów – jako osoby korzystające z nich na co dzień, jako czytelniczki fachowej literatury i jako badaczki zagadnień językoznawczo-medioznawczych. Doceniają one potęgę mediów, ale